

Az irodalomnak nem őszintének, hanem hitelesnek kell lennie

Lovas Ildikóval Molnár Krekity Olga beszélget

Bevezető

Tudom, hogy ez nem tartozik az interjú műfajához, de én mindig ragaszkodom hozzá. Mint a török kávéhoz, amelyben – ivás előtt – mindig felkavarom a zaccot, s aztán várom, hogy ismét szépen, lassan leülepedjen a sűrűje. Addig is hűl egy kicsit.

Őszintén megvallom, imádom regényeinek hősnőit. De lehet, hogy ez csak afféle feminista beidegződés (hiszen érettségi témámat is a 19. századi regények női figuráiról írtam), hogy olvasás közben jobban odafigyelek nembéli társaim szépírói megformálására. Találkozásunk apropója tehát ez volt elsősorban. Női terefere. Eszmecsere. Főképpen legutóbbi regénye, *A kis kavics* kapcsán, annál is inkább, mert azokban a napokban volt a regény szerb fordításának belgrádi bemutatója. Titkos célom persze az volt, hogy Leni Riefenstahl és Kozma Léni élettörténetén keresztül megtaláljam az utat Lovas Ildikóhoz, az íróNŐhöz is. No és természetesen a többi főszereplőjéhez – hiszen a trilógiának is nevezhető három regény: a *Kijárat az Adriára*, a *Spanyol menyasszony* és a már említett legutolsó mű számos érzéki és érzékeny, törekeny és elszánt, önmagát kereső és önmagát kiteljesítő, érett, vagy még lélekben formálódó... egyszóval emlékezetes női karakterekkel gazdagította a kortárs magyar irodalmat. És minket, (női) olvasókat is.

Egyike vagy azon szerencsés vajdasági írónak, akinek fordításban is megjelentek a művei. Hogyan sikerült betörned a szerb irodalomba?

– Időben egy kicsit messzebről kell kezdenem a mondandómat... Valamikor a nyolcvanas évek végén még az újvidéki Magyar Tanszék hallgatója voltam, és ott akkor jugoszláviai magyar irodalmat tanultunk. Már akkor is voltak az egyetemen vagy az egyetemet félbehagyó, lázadó fiatalok

között olyanok, akik azt hangoztatták, hogy nem tudják, mi az a jugoszláv magyar irodalom, mert ők csak az egyetemes magyar irodalomban hisznek. Bennünket pedig – hangsúlyozom – úgy tanítottak, hogy jugoszláviai magyar irodalom van. Ezzel kapcsolatosan, emlékszem, még egy fergeteges vita is kialakult a sajtó hasábjain. Aztán mindez leülepedett, lecsendesedett, leegyszerűsödött, mert akik alapvetően másképp gondolkodtak, azok időközben elmentek Magyarországra (persze, mint ahogyan az később kiderült, azok közül is sokan, akik a jugoszláv magyar irodalomra voksoltak), és ez az egész folyamat egy teljesen új helyzetet teremtett az elmúlt húsz évben itt, a Vajdaságban. A vitatott kérdésre az idő és a történelem adott választ. Ma már egyértelmű és nyilvánvaló mindenkinek, hogy egyetemes magyar irodalom van, de ennek ellenére bizonyos különbözőségek mégis megmaradtak azok között, akik a nagy jugoszláviai irodalomban hittek, és ma már az egyetemes magyar irodalom részének vallják magukat, s azok között, akik az elmúlt húsz évben mindig ez utóbbi táborhoz tartoztak. Tehát pontosan tudni lehetett, ki az ún. jugoszlavista magyar író, és ki a vajdasági magyar író.

Mint fiatal, kezdő írónak, bizonyára nehéz volt állást foglalnod az egyik vagy a másik tábor mellett...

– Én elég egyértelműen, több könyvemben is állást foglalva elmondtam, hogy mit gondolok: mindig is az egyetemes magyar irodalomban hittem, sohasem gondolkodtam másként. Ugyanakkor – ezt a fajta „genetikai determináltságot” biztos az ember hozza magával, amikor világra születik – a kommunizmust nagyon nem szeretem. Még a gondolatát sem tudom elviselni – ám ebben nőttem fel. Rágondolni is rossz, hogy még az irodalom vonatkozásában is a párt úgymond kulcsrendszere funkcionált, vagyis hogy nem okvetlenül a tehetségre alapozódott egyesek felemelkedése és mások bukása. A kommunizmus kizárólag azokat ölelte magához, akik párthűségükről tettek tanúbizonyságot, másokat meg elfelejtettek, mert a pártkritériumoknak nem feleltek meg. Az értékteremtés szempontjából a kommunizmusnak nagyon nagy hibái voltak, és többek között emiatt nem szeretem. Másrészt, amikor az ember még fiatal író, kénytelen elég éles vonalakat húzni, hogy kifejezze, hova tartozik, illetve, hol tart. A vajdasági magyar íróknak ezt a teljes feloldódását a jugoszláv irodalomban én akkor nem tartottam elfogadhatónak a magam részéről, következőképpen íróként nem is reméltem valami szép és jó jövőt a szerb irodalomban. Gondoltam, a korai ellenállásom és viszolygásom minden jugoszláv dolog iránt (s most nemcsak a jugoszlavista irodalomról beszélek, hanem egyáltalán az akkori politikai nyomásyakorlásra) egyszer s mindenkorra megbélyegzett.

De hát az Üzenet főszerkesztőjeként szerb, horvát, bosnyák stb. írók műveit is közölted...

– Az egy másik történet. Én most a nyolcvanas évek irodalmi viszonyairól beszéltem. Nekünk, akkori magyar íróknak az egymás közti belső viszonyainkról, elhatárolódásainkról. Arról, hogy ki miben hitt. Ki hova tartozott. Van egyetemes magyar irodalom? Nincs? Jugoszláviai magyar irodalom van csupán?

Aztán jött a délszláv háború... Sokan elmentek, közöttük olyanok is, akik a legjugoszlavistább írók voltak; és sokan itt maradtak, akik elkötelezetten nem azok voltak. Én meg csak úgy, a senki földjén tengődtem. Kaptam innen is, kaptam onnan is pofonokat. Azt gondolom, az én húszéves jelenléteмет az irodalomban ez határozta meg. Már a *Kijárat az Adriára* című művemmel sikerült szinte mindenkit magamra haragítanom, mert elég határozott álláspontokat fogalmaztam meg benne: az egyetemes magyar irodalomban hiszek, az egyetemes magyar irodalom része vagyok. Időközben Bányai tanár úr megszerkesztette a Forum által megjelentetett, a vajdasági magyar írókról szóló *Jedina priča* című prózai antológiát. Ebben jelent meg az én *Egyetlen történet* című írásom – a kötet címadó szövege, amelyről elég sok jó kritika jelent meg a szerb lapokban. Ezeket olvasta el Dejan Ilić doktori tanulmányokat folytató irodalmár (főszerkesztő Budapesten és Londonban), és egyik este felhívott telefonon. Megkérdezte tőlem, hogy állok a *Via del Corsóval*, és volna-e kedvem a szerb fordításához. Személyesen nem is találkoztunk. Egy németországi könyvvásáron láttuk egymást először. Ez tényleg csak az irodalomról szólt. Ekkor még rettenetes indulatok és érzelmek jellemezték a vajdasági magyar irodalmat a jugoszláv-sághoz való tartozás miatt, és én ennek nagyon nekimentem, hogy megteremtsem azt a világot, amiben én hiszek. Azt a senki földjét, ahol innen is meg onnan is pofoztak, de jól éreztem magam benne... Nos, gondolj bele: mindezek után becsületes dolog lett volna tőlem, hogy azért pedálozzak, hogy megjelenjek szerb nyelven?! Azt mondogatom, hogy a magyar irodalomhoz tartozok, közben meg azért tekerek, mint a féllőrült, hogy befussak a szerb irodalomba?! Aztán amikor megkerestek más nagy szerb könyvkiadók is – tudod, eljön az idő, amikor az ember egyszer csak divatossá válik –, azoknak mind nemet mondtam, mert úgy gondolom, hogy az ember lojális kell, hogy legyen a kiadójához, nem jelentet meg itt is meg ott is könyveket, hanem egy könyvkiadóhoz tartozik, és a könyvkiadó által megfogalmazott ideához, elvhez, értékrendhez. Ilyen szempontból tartozom én a Kalligramhoz és a Fabrika knjigához, hacsak valami oknál fogva a jövőben nem alakul ez másképp.

Ígérted, visszatérünk az Üzenetre...

– A legrosszabb időket éltük, amikor az *Üzenet* főszerkesztője lettem. A kilencvenes éveket... Nem, nem Jugoszlávia szétesésére és a háborúra gondolok, hanem a mi kis vajdasági magyar közösségünket jellemző belső viszonyaink jutnak az eszembe. Azokra a napokra gondolok, amikor némelyek megszámlolták – igen, jól hallottad, megszámlolták –, hogy hány szerb és hány horvát író-t jelentettem meg. Sőt megszámlolták, hány olyan magyar író-t közöltem, akik elmentek az országból, és ezt nem szerb, azaz az államalkotó nemzet oldaláról cselekedték, hanem azok, akik a magyarságot árulókra (elmenőkre) és itt maradókra osztották. Mindenképpen főbenjáró bűnnek tartották, hogy más nemzetiségű írókat is közlök. Olyannyira, hogy egyszer meg is vártak a szerkesztőség bejárati ajtaja előtt, és teketóriázás nélkül közölték velem, nem gondolom talán, hogy mindez csak úgy megúszom... Mármint, hogy ennyi szerbet közlök ebben a magyar folyóiratban. No, de ez is egy történet része csupán. Az ember folyóiratot is a saját meggyőződése szerint szeretne szerkeszteni... E téren nagy feladatot rótt rám elődöm, Dévavári Zoltán, aki tudott úgy folyóiratot csinálni a nehéz időkben is, ahogy azt elképzelt; megtalálta, nyilván a maga módján, azokat az utakat, amelyek elkülönítővé tették az *Üzenetet* a többi folyóirattól. Meghatározóvá. És ha más módon, más időknek megfelelően is, de az a tíz év alatt, amíg én szerkesztettem a folyóiratot, igyekeztem ezt a fajta szellemiséget tovább vinni, ami egy régvolt Szabadka emléke lett mára.

Egyik rólad megjelent cikkben olvastam, hogy olyan író vagy, aki nagyon komolyan veszi az irodalmat. Egy tévés interjúban pedig kijelentetted, hogy szerinted az írás egy külön látásmódot jelent. Kifejtenéd, mit értettél ezen?

– Az erkölcs és a művészet viszonyát boncolgatja *A kis kavics*. Amikor a belgrádi könyvbemutatón erről beszéltem, meg hogy miért ilyen a regény vége, amilyen, akkor Dejan Ilić figyelmeztette a hallgatóságot. Kijelentette – igen meggyőzően –, ne higgyék el egy szavamat se, mert egy író állandóan kitalál valamit. Akkor is, amikor biztosak abban, hogy pont azt mondom, amit gondolok, akkor is kitaláció az egész. A *Spanyol menyasszony* megjelenése után volt egy időszak – úgy két-három év, amikor időről időre megkerestek, hogy érdeklődjenek Olga naplója iránt: hol bukkan-tam rá, milyen élményt nyújtott stb. Szinte nem akartak hinni a fülüknek, amikor azt válaszoltam, hogy mindent én találtam ki. Tulajdonképpen akkor döbbsentem rá (meg amikor Dejan Ilić is ezt olyan határozottan állított), hogy mi írók komolyan vesszük az irodalmat. Igaz, mindenféleképpen kitalálunk, de csak azért, mert a valóságot nem le(fény)képezzük, hanem megteremtjük. A valóságot nem ábrázoljuk, hanem egy lehetséges valóság

leírásával összefoglaljuk azt, hogy a létező valóságról mi mit is gondolunk. Ez az a feladat, amit nagyon komolyan kell venni. A megvalósítás, igaz, számtalan lehetőséget rejt magában, de ez egy hosszú történet.

Valami olyasmire gondolsz, hogy nem a cél, hanem maga az utazás a fontos?

– Jorge Luis Borges szerint „az irodalommal járó sokféle gyönyör közül a leleményesség a legmagasabb rendű”. Az ő ábrázolásmódja az elágazó ösvények módszere: hogy melyik utat választod, az tőled függ. De bármelyik úton is indulsz el, számodra az a valóság, s úgy beszélsz róla, mintha valóban az is lenne. Az egyik kedvenc regényemben, Elias Canetti *Káprázat* című művében épp az a fantasztikus, hogy az egyértelmű dolgok miként fordulnak át az örületbe. Nem úgy ábrázolja az örületet (és nyilván Shakespeare és más írók sem), hogy pl. valaki égnek álló hajjal rohangál, hanem valamiképp a belső téboly felől közelíti meg a témát. Hogy miképp ábrázoljam ezt én, mondjuk Csáth kapcsán, ezt elég sokszor végig kellett gondolnom. Mik azok a szavak – lévén, hogy regényeket írok és nem verseket, tehát nyilván sokkal több mondattal fogalmazok –, amelyek a vers tömörségével hatnak, és nem teszik a regényt szószátyárrá. Arra jöttem rá, hogy akkor fognak komolyan venni – és akkor lehet komolyan venni az irodalmat, a regényt –, ha maga az író komolyan veszi beszédének a tárgyát, de az eljárásokat, a megoldási módokat, amik megteremtik a regényt, azt már nem annyira. Nekem nagyon fontos, hogy humoros legyen a szövegem, legyen benne szerelem, krimi, legyen benne minden, amit az emberek szeretettel vagy élvezettel olvasnak. Merthogy a regény alapvető feladata – annak ellenére, hogy a kritikusok minden oldalról szapulják, vagy épp ellenkezőleg, dicsérik –, hogy az olvasónak szóljon. Akármennyire is elfelejtetté vált, azért van egy alapvető szabály az irodalomban, ami az író és az olvasó viszonyát illeti, és ez számomra nagyon fontos.

– Mennyire fontos a kritikusok véleménye? A kis kavics megjelenésekor megosztott a kritikusok véleménye, mondtak róla jót s rosszat egyaránt, ennek ellenére megkaptad érte a Rotary Irodalmi Díjat, ami a legrangosabb civil elismerés. Ugyanakkor te is hangsúlyoztad már, hogy ezt a regényedet szereted a legjobban.

– A szerb kritikák nagyon elismerően szóltak a regényről. Az év legjobb könyvének, az év legjobb regényének titulálták (csak azért nem került be a NIN-díjra jelölt kötetek közé, mert nem szerb nyelven íródott). A magyar nyelvterületen megjelent kritikákat két részre lehet osztani. A *Spanyol menyasszonyról* és *A kis kavicsról* is pozitív kritikák jelentek meg, amíg meg nem kaptam a díjat, onnantól kezdve pedig egy kicsit szétszedték (ezt dátumilag is le lehet követni). Nem az kapta meg a díjat, akire számítottak, merthogy a Rotary Irodalmi Díj az egyetlen olyan díj, amit nem lehet

befolyásolni, nem érinti a lobbizás szele. Nem tudni, ki jelöl a díjra, ki a zsűri, azok egymásról sem tudnak semmit stb. Ez nyilván bosszantó azok számára, akik megszokták, hogy lobbizva mindent elérhetnek. Másrészt: minden ízlés kérdése. Vannak kritikusok, akik a *Spanyol menyasszony*hoz viszonyították *A kis kavicsot*, vagyis jónak tartották, de a *Spanyol menyasszonyt* jobban szeretik. Ez az ő dolguk.

Ismeretes, Leni Riefenstahl egy német filmrendező volt, aki kiszolgált a náci rendszert. Sőt, azt is mondhatnánk, hogy Hitler tette naggyá. Lehet, hogy valakiknek épp emiatt unszimpatikus. A regény történelmi vonatkozása miatt...

– Mindenki úgy véli, Leni Riefenstahl egy negatív figura, de ugyanakkor azt is szóvá teszik, hogy művész volt. A művészet nem oldoz fel a bűneink alól? – szegeznek nekem a kérdést sokszor. Dehogynem! Ha éppen arról a művészről szól, akit fel akarnak oldozni. A regény végkifejletéből természetesen nem derül ki, hogy Leni feloldozást nyer-e vagy sem. Nem akartam ezt én eldönteni. Nem akartam ítélni felette, mert a köztudatba mégiscsak az épült be először, hogy nagy filmes volt (és csak mellékesen náci és Hitler-rajongó). Hogy miért szeretem annyira ezt a regényemet? Azért, mert értékrendről, erkölcsről, a látszólag korrekt politikai beszédeknek a hamisságáról, a kiállítás hiányáról beszél. Az egyén kiszolgáltottsága, törekvése, bátorsága, gyávasága is benne van. Mindenki életében vannak olyan helyzetek, amikor megtörünk valamiben, amikor oda kellene állnunk valamelyik sorba (vagy valaki mellé), és mégsem tesszük meg, mert úgy egyszerűbb vagy jobb az életünk.

Úgy érzem, hogy ez utóbbiak megfogalmazásakor Lovas Ildikó, a politikus is megszólal...

– Nem vagyok politikus. Ám azt tudom, milyen egy bizonyos körön kívül vagy belül állni. Sokáig a periférián sodródtam. Több alkalommal is megírtam már, hogy azokban az időkben még a korzón se mentem végig, hanem a mellékutcákon át osontam a saját városomban, onnantól kezdve, hogy befejeztem az egyetemet. Újságíróként dolgoztam az Újvidéki Televízióban, a *Magyar Szóban*, mégsem tartottak a város életét meghatározó értelmiségiek tagjának. Még akkor sem, amikor már több kötetem is megjelent. Sőt akkor sem változott semmi a megítélésben, amikor a város művelődési tanácsosa lettem. Az égvilágon semmi nem történt e téren, mindaddig, amíg el nem köteleztem magam a politikai irányvétel szempontjából. Akkor aztán akkora ütések kaptam, hogy évekre előre megkaptam a magam adagját. Úgy gondolom, hogy álságos az a beszéd, amikor valaki azt bizonygatja, hogy politikailag nem elkötelezett. Vagy amikor azt mondják: „én sohasem voltam párttag”. Ezt a kommunista párt kegyencei és kegyeltjei hangoztatják nagy előszeretettel, ami végül igaz

is lehet. De az én habitusomnak egyszerűbb, ha állást foglalok, ha vállalom magamat és a cselekedeteimet. Volt az életemben olyan periódus, amikor azok, akikről azt hittem, hogy egy életre szóló barátság köt össze bennünket, épp emiatt hátat fordítottak nekem. Igen, ez a tapasztalat valóban benne van *A kis kavics*-ban. Tudod, amikor háború van (és amikor itt is háború dúlt), egyértelmű és világos a helyzet: azt kell lépni, amit Thomas Mann és Bartók Béla lépett. Leni Riefenstahlnak is csak a pénzre meg arra a hamis hírnévre kellett volna nemet mondania. Nem volt ez olyan bonyolult kérdés. Persze voltak írók, művészberek, akik másképp, máshová léptek, de aztán beismerték, hogy tévedtek. A háború vagy egy totalitárius rendszer egyértelmű cselekvésre kényszeríti az embert. Ilyen szempontból volt egyszerű és egyértelmű Leni Riefenstahl, vagy Thomas Mann és Bartók helyzete. A kilencvenes években a Vajdaságban például mindannyian ellenzékiek voltunk. Mindenki egyformán. Akkor kezdett differenciálódni a helyzet, amikor már mindenki elfelejtette, hogy milyen volt, amikor bombáztak, meg hogy ki hova futott, és hányan szaladtunk szét a nagyvilágba, mit csináltunk, hogy kapkodtunk levegő után egy levegőtlen korban. Amikor szétesik az ország, az egyértelmű helyzeteket eredményez, de amikor differenciálódik körülöttem a világ, akkor végül is ki mondja meg, ki kéri tőled, hogy elköteleződj? Ki kérte tőlem? Magad döntesz. Úgy gondoltam, közösen kezdtük el építeni a várost, hát közösen kell folytatni is – ez volt az én meggyőződésem.

„Az élet egy gépezet, ami tele van szabálytalanságokkal. És én sem vagyok más, csak egy kis kavics a gépezetben, ami folyton beakad a fogaskerekek közé...”
Voltál már olyan helyzetben, amikor kis kavicsnak érezted magad?

– Igen, éreztem. Sokszor éreztem, hogy kis kavics vagyok a gépezetben, és egyszerűbb lenne a tóba bedobott kavicsként lemerülni, a többi hasonló kavicsal eggyé válni. Belesimulni a környezetbe. Az, hogy a Kosztolányi Színház önálló teret kapjon, az, hogy a Lifka Mozi létrejöjjön, az, hogy a Lifka család számára ez a város megmutassa, ne csak szavakban, hanem tettekben is, hogy mit jelentett nekünk Lifka Sándor, a filmes művész, ahhoz nélkülözhetetlen volt az a folyamat, amelyet sokakkal véghezvittem. Az biztos, hogy azokban a momentumokban, amelyekben olyan döntést kellett hozni, mint pl. 2006 táján, hogy szükségünk van-e a Kosztolányi Színházra, akkor én voltam ez a kis kavics a gépezetben. Ez csöppet sem jó érzés. De akkor is kis kavics vagy a gépezetben, amikor az iskolában látod, hogy bántják a gyengébbet, és nem tudod befogni a száját, és végül az igazgatónál kötsz ki. Tudod, mi volt a leghihetlenebb élményem ezzel kapcsolatban? Hatéves voltam, óvodás. A homokozóban játszottunk, és az egyik kislány elvette a játékomat, én meg ráöltöttem a nyelvem. Nagyon

ledorongolt az óvó néni, s én nem értettem: miért engem szid? Hiszen én vagyok a vesztes. Miért nem ölel meg, szeretget inkább, hogy megvigasztaljon? Vagy legalább helyeselte volna a visszavágásomat. Na ekkor éreztem egy mély szomorúságot. Mondtam közéleti, mondtam emberi példát, mindkettő előhozhatja az emberben ezt az érzést. Azon viszont, hogy ez mennyire hiteles vagy álságos kijelentés... Na, ezen el lehetne gondolkodni és vitatkozni...

Utolsó három regényedben – amelyet nem trilógiának szántál ugyan, de mégis úgy hatnak – kétféle polaritású nő állítasz szembe. Szeretted a gyenge és az erős nő küzdelmét? Mennyire tudatos ez a „párhuzamos” szereposztás?

– Az biztos, hogy ez nem tudatos. Hogy miért írok ilyen regényeket? Azért, mert ez engem szórakoztat. Azt, hogy több elkülönülő történetet írok meg egy regényben, ez azért van, mert így jár az agyam, így látom, így élem meg a dolgokat. Ám nem vagyok abban biztos, hogy Leni Riefenstahl az erős. Szerintem Kozma Léni az. Ő az, aki nem hagy fel a rögeszméjével, aki az örületbe kergeti a tanári kart és mindenkit, mert nem hagyja nyugton a téma, miért volt az a hullá a padláson. Megküzd a dolgokkal, és halad előre. Leni Riefenstahl vele szemben egy közepszerű színésznő, aki kihasználta az adott történelmi kor nyújtotta lehetőségeket, és ez annyira szánalmas. Igazából nekem az fáj a történetében, hogy először azt hittem, kivételes tehetségű művész, aztán sokat olvastam róla, s kiderült, hogy semmi egyedi nem volt benne. Valójában Hitler építésének a látásmódját vette át a filmezésben, különben ő maga egy közepszerű ember volt. Soha, ha 101 évig él is, nem vallotta volna be, hogy igen, kiszolgáltam a náciizmust, nem vagyok háborús bűnös, de emberileg gyenge voltam, kiszolgáltam egy rendszert. Azért, hogy jobban éljek, több pénzem legyen, megcsináljam a filmlaboratóriumomat. Ehelyett azt mondta: hát én ezekről a szörnyűségekről nem is hallottam, hát én ezt nem is tudtam. Elmegy Afrikába fotózni, néger kisgyereket emel maga mellé, csillogó fogsorával unottan és közömbösen mosolyog, de nem meri közel húzni magához a gyermekeket. Ő igazán elfogadó és toleráns, akarja bizonyítani, de a gesztusából látod a méla undort. Nem lehet tudni, ki az erős és ki nem...

Életrajzi elemeket is felfedeztem. Le is írod egy helyen: „Egyre inkább szeretnék az életemhez közel kerülni.” Szembesülsz és elemzed önmagadat. Miért?

– Politikai elköteleződést vállaltam. S ez sokszor együtt jár a vívódással. Pionírként még magam is megbámultam és megtapsoltam Titót, mert hiszen beleszülettem egy kommunista rendszerbe. Közben meg értékrendről, erkölcsről, világrendről beszélek, mert ezek azok a dolgok, amikről az írók gondolkodnak. Akármilyen apróságról is írnak, mindig erről beszélnek. Ez nem azért van, mert így dönt egy író, hanem azért, mert egyszerűen

ettől művészet a művészet. Az egyáltalán nem egyéni döntés, hogy megírom a *Háború és békét*, ami végül a legnagyobb szerelmi történetté alakul. Tényleg a legnagyobb szerelmi történet, de voltaképpen miről is szól? Az irodalomra nem mondjuk azt, hogy őszinte, hanem hogy hiteles. Ha elolvasod *A feleségem történetét*, önkéntelenül elkezdted boncolgatni: miről szól, igaz-e mindaz, amit Füst Milán beszél? Aztán belelapozol az életrajzába, megkaparod egy kicsit a felszín, és rájössz, hogy ő maga, a személyes élete mennyire van benne a történetben. Azokat a problémákat, amelyek engem feszítenek, azokat a kérdéseket, amik engem foglalkoztatnak, igen, kiírom magamból. Az utolsó három regényem különben valóban trilógia, csak nem jöttem mindjárt rá. Az én fejemben az volt, hogy amikor megírom a trilógia 3. részét, abban egy kislány fog szerepelni, számomra ugyanis úgy lett volna logikus (hiszen az előzőekben, *Kijárat az Adriára*, egy asszony szerepel, a *Spanyol menyasszonyban* pedig egy kamasz). De nem így történt, a trilógiát *A kis kavicsal* zártam le. Most csak az a kérdés, mit csinálok ezután. Ezután már nem lesz önmarcangolás, csak történet.

Müller Pétertől olvastam egyszer, hogy a nők olyanok, amilyenekké a férfiak alakították őket az általuk uralt civilizációban. Egyetértesz ezzel a megállapítással?

– Nem vagyok sem filozófus, sem szociológus, sem pszichológus, hogy erre a kérdésre érdemben tudjak válaszolni. Viszont bevallom, szoktam bámészkodni, és észrevettem, tényleg vannak olyan nők, akik úgy gondolkodnak, úgy élnek, mint a férfiak. Nem szülnek, vagy csak későn, javukat szereznek és halmoznak fel, egyszóval férfimódra rendezik be az életüket. Nem tudom, miért alakult így a társadalom, mi vitte el ebbe az irányba a nőket. Lehet, hogy rossz sztereotípiákat vettek át? De tudod, hogy ezek a nők milyen fiatalosak, fitteek még ötvenéves korukban is?! Úgy néznek ki, mint a huszonöt évesek. Alkatilag hibátlanok, a nőiesség alfái és ómegái, de férfias életet élnek, annak minden velejárójával. Remélem, hogy ez majd elmúlik. Mindenesetre, ha választanom kellene a kétféle életstílus közül, akkor én inkább ráncos akarok lenni és megereszkedett, valahogy ember szeretnék maradni.

Szerinted milyen egy ideális nő?

– Olyan, mint az anyám.

És ő milyen? Mi jellemző rá?

– Az odaadás, a végtelen figyelem, a tapintatosság, néha az önzésig fokozódó átadottság. A megbízhatóság és a nem folyamatos, de az időről időre történő asztalra csapás, amitől a dolgok a helyükre kerülnek.

Köszönöm a beszélgetést.